

УДК. 330. 322

ІНВЕСТУВАННЯ В БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Шафраньош-Тарабріна Г.М.

В роботі проведено дослідження особливостей інвестування в банківський сектор України та зокрема перспективи розвитку, проблеми політичної фінансової та економічної стабільності, шляхи подолання кризи, проблеми відродження ринкових відносин, проведення досліджень правової системи та інвестиційних процесів України, дослідження лібералізації економіки в умовах не розвиненості державного регулювання та низької виконавчої дисципліни і відповідальності за інвестиційну діяльність.

Ключові слова: *інвестиційна діяльність, іноземні банки, інвестиції, криза, інвестиційна привабливість, іноземна валюта, політична та фінансова стабільність, лібералізація.*

ВСТУП

Досвід країн з ринковою економікою свідчить, що створення стабільної й ефективної економіки можливо лише за умови функціонування банківського сектору. В сьогоденній ситуації, коли темп зростання світової економіки, а зокрема, економіки розвинених країн уповільнюється, інвестиції в країни з перехідною економікою, не зважаючи на значний потенціал росту такої економіки, є досить привабливими. В умовах структурної перебудови економіки України дуже гострою проблемою є потреба у великих іноземних інвестиціях. У більшості країн (США, Німеччині, Франції, Великобританії) катализатором інвестиційної активності став саме іноземний капітал, який відіграв активну роль у розвитку та структурній перебудові економіки. Останніми роками ця тенденція особливо характерна для економіки нових індустріальних країн.

Сьогодні, в умовах ринкової економіки, що розвивається, усе більше зростає інтерес до питань інвестиційної діяльності комерційних банків. Успішне становлення цієї сфери діяльності банків поряд зі становленням інфраструктури фондового ринку має величезне значення для долі ринкової економіки в Україні. Від діяльності банків на фондовому ринку вирають не тільки керівництво й акціонери, але також їхні контрагенти й позичальники, жителі й підприємства регіону, де функціонують банки, їхня діяльність банків, що здійснюють операції із цінними паперами на внутрішньому й зовнішньому ринках України, комерційного банку на фондовому ринку, розробка відповідних методологічних положень і практичних рекомендацій.

Проблемою розвитку банківського сектору України є формування фінансово-економічного механізму реалізації інвестиційно-інноваційної моделі, яка потребує створення або удосконалення роботи цілого ряду фінансових інститутів, до яких перш за все належать банки.

Дослідженнями інвестування в банківську систему займалися такі науковці: Полотенко Д.В., Коваленко В.В., Олена Деревко, Олександр Бутенко, Олександр Кириченко.

Однак, у сучасних умовах розвитку банківської системи в Україні швидкого вирішення потребують такі завдання, як підвищення концентрації банківського капіталу, використання можливостей іноземних банківських інвестицій, підвищення якості активів, зниження ставок на кредитні ресурси.

Метою даної статті є дослідження видів банківської інвестицій та шляху підвищення концентрації банківського капіталу, аналіз можливостей банківської інвестицій.

1 ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ БАНКІВСЬКИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Під "інвестиціями" відповідно до Закону України "Про інвестиційну діяльність" розуміють кошти, які інвестуються. Це "всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект":

- кошти та паї, банківські депозити, боргові зобов'язання, інші цінні папери;
- нерухомість та устаткування, транспортні засоби, товарно-матеріальні цінності;
- майнові права (щодо матеріальних, нематеріальних і фінансових активів) або права користування;
- інформація у будь-якій формі (документованій, електронній);
- знання, навички, досвід і вміння людей, їх ноу-хау. Інвестиційна діяльність за ознакою типу інвестора розподіляється на:

- інвестування недержавними юридичними особами;
- інвестування фізичними особами;

- державне інвестування, яке здійснюється органами влади всіх рівнів за рахунок коштів бюджетів, позабюджетних фондів або позик;
- інвестування державними підприємствами та установами за рахунок власних і позичених коштів;
- іноземне інвестування, яке здійснюється іноземними фізичними та юридичними особами.

Суб'єктами інвестиційної діяльності є всі юридичні, фізичні особи, державні та недержавні установи, органи влади України та інших країн, які беруть участь у реалізації інвестиційного проекту.

Інвестиції - це витрати на виробництво та нагромадження запасів виробництва, або ж сукупність витрат, які реалізуються у формі довгострокових вкладень капіталу в промисловість, сільське господарство, транспорт, будівництво та інші галузі народного господарства.

Згідно з законодавством інвестиції поділяються на:

1. Капітальні (придбання будівель, споруд, інших об'єктів нерухомості, інших основних фондів та нематеріальних активів).

2. Фінансові (придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів). У свою чергу, фінансові інвестиції розрізняються як:

- прями інвестиції - передбачає внесення коштів чи майна до статутного фонду юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою;
- портфельні інвестиції - придбання цінних паперів та інших фінансових активів за кошти на біржовому ринку;

3. Інвестиції під реінвестиції - здійснення капітальних чи фінансових інвестицій за рахунок прибутку, отриманого від інвестиційних операцій. [8; 58].

Цілі інвестиційної діяльності комерційного банку полягають у додержанні безпеки банківських коштів, забезпеченні їх диверсифікації, доходу та ліквідності. Участь банків в інвестиційному процесі може здійснюватися за двома напрямками: за допомогою механізмів фондового ринку та за допомогою механізмів середнього та довгострокового кредитування.

Комерційні банки повинні в своїй інвестиційній діяльності мати тісний контакт з підприємствами. У випадку створення нового підприємства заснування його можливе за допомогою банківського капіталу як в рамках фінансово-промислових груп, так і поза ними. Фінансово-промисловими групами вважаються ті організації та структури, які утворюються шляхом об'єднання промислового і фінансового капіталів. В Україні банкам заборонено виступати в ролі головного підприємства згідно з Законом "Про фінансово-промислові групи". Комерційний банк може брати участь у санації підприємства: він дає кошти підприємству, натомість одержує його цінні папери. Також можлива і передача державної частки капіталів підприємства в довічне управління банку, замість чого банк зобов'язується інвестувати певну суму коштів у це підприємство.

2 БАНКИ, ЯК ПОСЕРЕДНИКИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Банк виступає як основною ланкою, що постачає народне господарство додатковими грошовими ресурсами. Сучасні банки не тільки торгують грошима, вони водночас є аналітиками ринку. За своїм місцем в економічній системі банки найближче стоять до бізнесу, його потреб, його кон'юктури, що постійно змінюються. На 1 січня 2008 року в Україні фактично діяло 173 банки, в тому числі 16 банків із 100 % іноземним капіталом, їх загальний капітал становив 8,8 млрд. євро (12,3 млрд. дол. США) [4; 255].

Водночас дуже актуальною проблемою стає створення і функціонування інвестиційного банкінгу. Перш за все, це пов'язано з неефективною роботою українських комерційних банків: високі відсоткові ставки і короткі терміни кредитування, майже не фінансуються інноваційні та інвестиційні проекти. Банки не є активними гравцями на ринках капіталів, вони не беруть участі у міжнародних проектах. Основні прибутки банки отримують за рахунок короткострокового споживчого кредитування та підвищення банківських тарифів. Майже всі банки мають дуже низьку рентабельність активів у середньому - 1,5 %.

Основною формою банківських інвестицій є фінансові інвестиції та вкладення капіталу у придбання нематеріальних активів, при цьому більшість банків недостатньо інвестують реальний сектор економіки України, що зумовлено їх неготовністю надавати значні й довгострокові кредити, нестійкістю функціонування виробничих підприємств, відсутністю реальних структурних перетворень у вітчизняній економіці, а відтак — високими ризиками.

На відміну від корпоративного інвестування, специфіка банківської інвестиційної діяльності значною мірою зумовлена характером і обсягом сформованої ресурсної бази. Банкам поки що не вдається залучати значні обсяги довгострокових ресурсів, що, своєю чергою, гальмує інвестиційну активність банків. Капітал банків в Україні на 1 січня 2008 р. становив 6,7 % ВВП, а середній термін зобов'язань — 5 місяців, чисті активи — 553,3 млрд грн, або 68,2 % ВВП. Однак за середнім обсягом активів українські банки відстають від банків розвинених країн: від десяти (США) до тисячі разів (Японія). Як наслідок, вкладення в цінні папери на 1 січня 2009 р. становили лише 8,2 % загальних активів банківської системи України.

За останні роки простежується тенденція до переорієнтації банків із вкладень у цінні папери на інвестиції у цінні папери на продаж. Більшість інвестицій банків сьогодні здійснюється у формі кредитів. У 2008 році українські банки переважно надавали кредити в поточну діяльність позичальників, їх частка перевищувала 90 %. Обсяги кредитів в інвестиційну діяльність були незначними, а їх частка на початок 2009 р. становила 9,9 % від загального кредитно-інвестиційного портфеля (КІП).

В табл. 1 наведена структура інвестиційного портфеля першої п'ятірки українських банків станом на початок 2009 р.[7; 364].

Таблиця 1 Кредитно – інвестиційний портфель та його структура станом на 01.01.2009 р., млн. грн

Банк	КПП	Частка, %	Міжбанк. кредити	Кредити юр.особ.	Кредити фіз. особ.	Цінні папери
Приватбанк	43004,47	9,955	3887,65	18232,03	18740,37	2144,42
Райффайзен Банк Аваль	37366,24	8,65	1124,97	17665,38	17146,02	1429,87
УкрСиббанк	30546,31	7,071	1526,37	10983,92	17047,29	988,73
Укрсоцбанк	24778,42	5,736	461,11	10214,22	12513,04	1590,06
Укрексімбанк	22931,05	5,308	441,22	19953,44	966,53	1569,86
Всього	431976,42	100	42647,26	224143,4	140404,48	24781,64

Таким чином, причинами низької ефективності банківської системи України та її інвестиційної складової є такі дві групи чинників:

1) Внутрішньобанківські, до яких належать недостатність ресурсів для проведення інвестиційних операцій, бажання банків максимізувати віддачу підвищенням процентної ставки за кредитами, високі вимоги банків до забезпеченості інвестиційних кредитів;

2) Зовнішні, такі як високий рівень інфляції в економіці, система внутрішніх взаємних платежів, непрозорість ринку капіталу, недовіра до банківської системи з боку клієнтів, недосконалість законодавства, недостатня кількість платоспроможних позичальників.

Відсутність професійного регулювання розвитку інвестиційної діяльності банків з боку держави компенсується реальною практикою, яку реалізують, в основному, банки з іноземними інвестиціями. Найбільш відомими гравцями на інвестиційному ринку України є ІНГ-банк Україна (Голландія), ОTR-Банк (Угорщина), Індексбанк (Агриколь банк Франція), УкрСиббанк, Райффайзенбанк Аваль (Австрія), Альфа-Банк (Росія). Так, в 2008—2009 рр. основними напрямками діяльності цих банків були: послуги організаціям з фінансового консультування; послуги андеррайтингу; послуги платіжного агента. Розподіл послуг на окремі підрозділи — роботи з фізичними особами (населенням) і роботи з корпоративними клієнтами — є звичною практикою організації діяльності для українських банків, оскільки саме таким чином організовано надання банківських послуг і в Україні.[6; 245]

Виділяючи основні напрями інвестиційних послуг зарубіжних банків, слід звернути увагу на те, що головною умовою для їх інвестиційної діяльності є чіткий розподіл таких напрямків банківського бізнесу, як брокерські послуги та послуги андеррайтингу. Ця вимога спрямована на те, щоб обмежити можливості шахрайства; брокери рекомендують клієнтам купувати саме ті цінні папери, за андеррайтинг яких відповідає конкретний банк (банківський холдинг).

Більшість американських інвестиційних банків до послуг інвестиційного банкінгу відносять андеррайтингові послуги, послуги з проведення злиття і поглинання, інші консультативні послуги, які надаються и корпоративним клієнтам та урядам. При цьому американські інвестиційні банки не відмовляються від надання брокерських, кредитних та я розрахункових послуг.

Практика функціонування інвестиційного ринку України свідчить, що поряд з інвестиційною діяльністю банків формується і вже активно працює так званий інституційний (небанківський) сектор інвестицій, який в 2008 р. почав активну боротьбу за фінансові ресурси населення, що не є позитивом для розвитку економіки України в цілому. Це поки що, на жаль, тільки перерозподіл, а не ефективне використання і залучення фінансових ресурсів внутрішнього ринку [6; 67].

До інституційних інвесторів відносять фінансові та інвестиційні компанії, інститути спільного інвестування, кредитні спілки, недержавні пенсійні фонди, страхові компанії.

З погляду покращення доступу фірм до інвестицій необхідно в дуже стислі строки підтримати банківський сектор і сприяти розвитку небанківських установ, зокрема:

- заохочувати участь іноземних банків для посилення конкуренції, що змусить українські банки зменшувати процентні ставки і збільшуватися;
- ввести суворі правила щодо кредитування споріднених підприємств;

- підвищити вимоги до капіталу та обсягів основного капіталу і дати більш точне визначення капіталу;
- привести страхове законодавство у відповідність до статутів ЄС;
- прийняти відповідне законодавство для створення накопичувального пенсійного фонду, передбаченого пенсійною реформою.

ВИСНОВКИ

Виходячи із вище викладеного можна сказати, що розвиток банківської системи залежить від залучення іноземних банківських інвестицій, а для цього необхідно Україні повернути втрачену довіру іноземних інвесторів та забезпечити їх всіма умовами для плідної співпраці.

Необхідно підкреслити, що сьогодні в Україні немає статистики в галузі інвестування, що не дозволяє зробити глибокий аналіз щодо питань надання інвестиційних послуг. Надання інвестиційних послуг на досвіді окремих банків та інвестиційних компаній показало, що найбільш розвинений напрямок — це надання брокерських послуг. У стадії розвитку перебувають послуги щодо проведення андеррайтингу і операцій злиття та поглинання; перспективними є послуги інвестиційного менеджменту (довірчого управління активами професіональних учасників фінансового ринку та активами приватних осіб).

Аналіз діяльності основних учасників інвестиційного ринку України показує, що для вирішення проблеми інтенсифікації інвестиційних процесів в Україні необхідні, з одного боку, концентрація ресурсів та капіталу, а з іншого, — створення інфраструктури для багатоканального ринку із залученням інвестицій.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність»
2. Закон України «Про режим іноземного інвестування»
3. Закон України «Про інвестиційну діяльність»
4. Статистичний щорічник України за 2009 рік / За ред. Р. Г. Віленчук, відповід. за випуск Л. О. Машкова. – К.: Консультант, 2009. – 551 с.
5. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт. – Доступний з: < www.ukrstat.gov.ua >.
6. Омельченко “Іноземні інвестиції в Україні” довідник з правових питань Київ “Юрінком” 1997р.
7. Полотенко Д.В. Банківська система України в умовах функціонування іноземних банків // Фінанси України. – 2009. - №5. – С. 91-94.
8. Пересада “Інвестиційний процес в Україні” Київ “Лібра” 1998 р.

Шафраньош-Тарабріна Ганна Михайлівна, здобувач кафедри економіки, менеджменту та маркетингу ДВНЗ «Ужгородський Національний Університет», тел. 8096 96 066 30